

Аграрен университет – Пловдив, Научни трудове, т. LX, кн. 1, 2016 г.
Кръгла маса *Специализирани видове туризъм – предизвикателства и перспективи*
Agricultural University – Plovdiv, Scientific Works, vol. LX, book 1, 2016
Round table *Special forms of tourism – challenges and prospects*

**ЕКО-КУЛТУРЕН ТУРИЗЪМ: ИНСТРУМЕНТ ЗА УСТОЙЧИВО РАЗВИТИЕ
(С. ДРАГОЙНОВО, ОБЩИНА ПЪРВОМАЙ)
ECO-CULTURAL TOURISM: TOOL FOR SUSTAINABLE DEVELOPMENT
(THE VILLAGE OF DRAGOYNOVO, MUNICIPALITY OF PARVOMAY)**

**Иванка Шопова*, Красимир Левков, Златка Григорова
Ivanka Shopova*, Krasimir Levkov, Zlatka Grigorova**

Висше училище по агробизнес и развитие на регионите – Пловдив
University of Agribusiness and Rural Development – Plovdiv

* E-mail: ishopova@uard.bg

Abstract

The paper examines the possibilities of interaction between ecological and cultural tourism in order to diversify the tourism product and to achieve sustainable tourism outcomes. New trends in tourism demand are marked by sustainable development: conservation of natural and anthropogenic resources, raising the awareness of visitors on the topics of sustainability and adding value to local host communities. Ecotourism is sustainable tourism that protects the natural and cultural values and follows the principles of sustainable development by supporting conservation of the natural resources, biological and landscape diversity, promoting regional development and geoeological protection. Ecotourism preserves the identity of local communities and enhances their social status. A definition of eco-cultural tourism is proposed and its role as a tool for sustainable development is discussed. The analysis of the factors for eco-cultural tourism development in the village of Dragoynovo, Parvomay Municipality and their levels of influence will contribute to the evaluation and utilization of the tourism potential of the area. The model of the factors for the development of eco-cultural tourism is based on six groups of factors: economic conditions; population distribution; state of the environment; cultural factors; infrastructure and physiological factors, as well as on three levels of influence: region, municipality and settlement. The development of an eco-cultural tourism product would have an economic and social importance for the territory, but at the moment that potential is completely untapped.

Keywords: sustainability, ecotourism, eco-cultural tourism, community.

ВЪВЕДЕНИЕ

Туристическата индустрия продължава да бележи растеж в световен мащаб и да задълбочава диверсификацията си като икономически сектор. Новите тенденции в туристическото търсене са белязани от устойчивото

развитие: консервация на природни и антропогенни ресурси, повишаване информираността на посетителите по темите за устойчивостта и добавяне на стойност за местните приемащи общности. Устойчивото туристическо развитие трябва да обединява икономически растеж, социално включване и отговорно отношение към природата.

Levkov (2013) извежда следната дефиниция: „устойчивият туризъм представлява всяка форма на развитие, устройство на туристическата дейност, която уважава и опазва дългосрочно природните, културните и социалните ресурси и допринася по положителен и балансиран начин за икономическото развитие и за благосъстоянието на хората, които живеят, работят или пребивават в тези територии“. Въпреки че отдавна се води полемика, доколко туристическата индустрия може да прилага устойчиви практики, алтернативните форми на туризъм, в частност екотуризмът, са зависими от качеството на природните ресурси, превърнати в актив за тях. Всяка форма на туризъм може да се развива устойчиво, ако ресурсната ѝ обезпеченост не е за сметка на природно или културно унищожение и не води до социален дисбаланс. Едновременно с това нараства и нуждата от включването на икономически ползи от природната консервация (Vupim & Green, 2015; Wood, 2002). Наред с негативите от туристическата инвазия, туризмът допринася и за опазване, съхраняване и защита на природните ресурси (Kostova, 2013; Grigorova, 2013). Не на последно място има отношение и към повишаване екологичното съзнание на хората, чиито основна мотивация за пътуване е опознаване на посещаваните места с техните природни, културни и социални характеристики (Kostova, 2012; Markovska et al., 2004). Класифицирани са и различни техники за намаляване на негативното влияние на туризма върху околната среда на микро и макро равнище (Vodenska, 2001; Kostova, 2012).

Терминът „екотуризм“ се появи в края на 80-те като пряк резултат от световното потвърждение за устойчивост и глобални екологични практики. С нарастване на интереса към екотуризма, се увеличават и дефинициите, включвайки определения като отговорен, минимално въздействащ, природосъобразно управление на дестинацията, устойчиво развитие на местните общности, мек, зелен, и т.н. (Coria & Calfucura, 2012; Lakov, 2014). Интересът към екотуризма възниква в резултат на комбинацията от нарастващото търсене на автентични туристически преживявания и повишаващия се интерес към опазване на околната среда (Nikolov, 2010). С повишаване на интереса към екотуризма се разширяват и границите на неговото устойчиво влияние. Той предлага нови културни и екологични взаимодействия на туриста с автентичната природа, в част от която са се превърнали руините от Античността и Средновековието.

Vodenska (2002) дава следното определение: „екотуризмът е разновидност на устойчивия туризъм, която се практикува в сравнително неизменени природни територии (това е концепция, която покрива доста широк спектър – от девствена природа до повече или по-малко деградирани хабитати) и която се използва като инструмент за консервация и устойчиво

развитие на местните общности“. Екотуризмът изисква съвместни действия, участие на институциите и ефективно координиране на механизмите на всички нива. Специализираните форми на екотуризъм не заменят масовия туризъм, а добавят стойност към регионалния туристически продукт. Те се влияят от съвременните етатистки политики (Grigороva, 2013), актуалните тенденции в търсенето и предлагането на туристически услуги и формират новите потребителски стандарти.

Екотуризмът е устойчив туризъм, който покровителства природните и културните ценности. Той следва принципите на устойчивото развитие, като подпомага опазването на природните ресурси, биологичното и ландшафтното разнообразие, поощрява регионалното развитие и геоекологичната защита. Екотуризмът запазва идентичността на местните общности и повишава социалния им статус. Пряко или косвено, успехът на туристическия бизнес в територии с висока консервационна стойност зависи от редица хетерогенни дейности и практики. Туризмът тук задължително е устойчив, а това изисква верификация на твърдението за баланс между основните елементи – икономика, местна общност, култура, консервация и околна среда – без да се отдава предимство на нито един от тях (Grigороva, 2013; Kirilov, 2012; Nikolov, 2010).

Настоящата разработка има за цел да дискутира възможностите за взаимодействие между екологичен и културен туризъм с цел диверсификация на туристическия продукт и достигане на устойчиви резултати на туристическата дейност. Понятията екологичен и културен туризъм имат своите многопластови тълкувания, затова и не са обект на разглеждане. Потърсена е дефиниция за еко-културен туризъм и ролята му като инструмент за устойчиво развитие.

МАТЕРИАЛИ И МЕТОДИ

За целите на изложението са проучени литературни източници, свързани с екологичната и културна устойчивост, екотуризма и неговото взаимодействие с културния туристически продукт. Представени са сферите на влияние на еко-културния туризъм (фиг. 1) и модел на факторите, определящи развитието на тази алтернативна практика (таблица 1), който се базира на шест групи фактори: икономическо състояние, разпределение на населението, състояние на околната среда, културни фактори, инфраструктура и психологическа нагласа, и три нива на влияние: регион / област, община и населено място. Статията си поставя за основна цел да анализира потенциала за развитие на еко-културен туризъм като инструмент за устойчиво развитие. Повишеното търсене на екотуристически продукти изисква анализ на възможностите за подобряване на предлагането им. Определянето на силните и слабите страни на еко-културния продукт е направено чрез анализ на SWOT факторите на регионално и местно ниво по примера на с. Драгойново, община Първомай.

РЕЗУЛТАТИ

Понятия като „екологично поведение“, „екологична култура“ и „екологична етика“ са в основата на екологичната устойчивост и от тяхната степен на взаимодействие се определя екологичното поведение.

Екологичната култура може да се дефинира като правила на поведение, знания, убеждения, готовност за дейност и практически действия по опазване на природата (Vakleva, 2008). От изложението по-горе може да се изведе изводът, че екотуризмът е популярен инструмент за опазване на биоразнообразието и развитието на местната общност. Често обаче местните общности не гледат на екотуризма като начин за диверсификация на дейността си, за разлика от самите туристи и заинтересованите страни в туризма. Те са убедени в изцяло негативното му влияние върху и без това бедните общности и възможностите за опазване на околната среда. Опитът показва, че екотуризмът играе роля за изменение на продължителната маргинализацията на местните хора от съществуващите ресурси, като се приложи подхода на съвместно развитие чрез сътрудничество между съществуващите общностни групи и социални мрежи (Greening, 2014; Wood, 2002; Voley, Green, 2015).

Фигура 1 представя примерен модел на взаимодействие между екологичен и културен туризъм, при наличие на ресурс за развитието им в даден регион, и дава основание на авторите да предложат дефиниция за еко-културен туризъм. Еко-културният туризъм е концепция, при която екологичните и културните аспекти на ландшафта се комбинира в туристически продукт. Това е пътуване до дестинации, където и двата вида културни и природни забележителности са основните атракции в подкрепа на опазването на естествените местообитания, добавяйки и икономическата устойчивост за местните общности. Основният акцент при този вид туризъм са запазените природни ресурси, социално-културната автентичност на местните общности и икономическите дейности, осигуряващи устойчива заетост, социални придобивки и намаляване на бедността.

Фигура 1. Взаимодействие между културен и екологичен туризъм
Figure 1. Interaction between cultural and ecological tourism

Таблица 1. Фактори, определящи развитието на еко-културен туризъм и нива на влияние

Table 1. Factors determining eco-cultural tourism development and levels of influence

	Област <i>Пловдивска</i>	Община <i>Първомай</i>	Населено място <i>Драгойново</i>
Икономически фактори	Местната икономика в отделните общини се характеризира със сериозни различия поради нехомогенните природни и социално-икономически фактори, както и от историческото развитие и традициите в поминъка на местното население.	Икономиката на общината е от аграрно-промишлен тип, като основната част от стопанските субекти са малки, развиващи дейност в областта на хранително-вкусовата и леката промишленост и услугите	Общ икономически упадък
Разпределение на населението	Увеличаване на относителния дял на градското население (74,3%) и намаляване на селското (25,7%)	Равномерно – 3,8% от населението на област Пловдив	576 жители, тенденция към застаряване на местното население
Състояние на околната среда	Природни и климатични условия	Наличие на защитени местности, съхранено биоразнообразие, културно-историческо наследство	Природни и културно-исторически обекти, запазена околна среда
Културни фактори	Регионален бранд: Богато културно-историческо наследство, фолклор и занаяти	Културни и исторически обекти и атракции	Добро съчетание на рекреационни ресурси и културно-историческо наследство, съхранени традиции

Инфраструктура	Добра транспортна достъпност, развиваща се туристическа инфраструктура	Затруднена достъпност до крайните населени места на общината, сравнително добре изградена инфраструктура, слабо развита туристическа инфраструктура (11 места за настаняване)	Слабо развита инфраструктура, липсва туристическа и рекреационна инфраструктура
Психологически фактори	Тенденция към нарастване на положителната нагласа на населението за развитие на туристически дейности	Няма нагласа на населението за развитие на туристически дейности	Няма нагласа на населението за развитие на туристически дейности

Сред основните предимства на България като туристическа дестинация са богатата и съхранена природа, хилядолетното културно-историческо наследство, съхранени традиции, бит и гостоприемство. Еко-културният туризъм е добра възможност за икономическа диверсификация на регионите с налични природни и културни ресурси. На базата на предходно изследване (Dzhambov & Grigорова, 2013), в което е направен анализ на ресурсния потенциал и са очертани перспективите за диверсификация на туристическия продукт в Среднородопската яка. На базата на нови археологически разкрития, се дискутират факторите, които влияят върху развитието на туризма във връзка с разкритите културно-исторически обекти при сондажни археологически проучвания в северния склон на Средните Родопи – землищата на селата Искра и Драгойново, община Първомай. Освен наличието на културно-историческо наследство от Античността, Средновековието и Възраждането, регионът е богат на природни дадености и вече разработени еко-маршрути. Има възможности за скално катерене, пешеходен, конен, вело- и орнитоложки туризъм. Представява и интерес за любителите на геокешинга.

При анализа на възможностите за развитие на еко-културен туризъм в с. Драгойново е използван модифициран модел по Trukhachev (2015), който се базира на шест групи фактори: икономически, разпределение на населението, състояние на околната среда, културни, инфраструктура и психологически. Техните взаимоотношения се отразят на три нива (област, община, общност) по различен начин. Всяко ниво има свой собствен набор от фактори и параметри. Основните ограничения се свеждат до това, че

отделните фактори влияят с различна степен, пряко или косвено, динамични са или не могат да бъдат обективно измерени. Работната хипотеза е, че е необходимо да се разработят туристически продукти за еко-културен туризъм, които да отговарят на изискванията на настоящите пазарни характеристики и актуалните търсения и предпочитания на българските и чуждестранни туристи, използващи трасето на Виа Диагоналис в участъка на Среднородопската яка. При определяне на отделните показатели в таблицата са използвани данни от ОПР на община Първомай, ОСР на област Пловдив 2014–2020 и обработени статистически данни на НСИ.

ИЗВОДИ

Коректният анализ на факторите, определящи развитието на еко-културен туризъм в с. Драгойново, община Първомай, и техните нива на влияние, ще допринесе за правилното оценяване и оползотворяване на туристическия потенциал на територията. Разработването на еко-културен туристически продукт би имало важно икономическо и социално значение, но към момента този потенциал е напълно неизползван.

Извеждат се следните изводи и препоръки:

1. Сред силните страни на региона са добрите природни и културно-исторически дадености, съчетани с наличието на териториални възможности и рекреационни ресурси, подходящи за адаптирането към нуждите на туризма.

2. Основните пречки към развитието на еко-културен продукт са: затруднена транспортна достъпност до периферията на общината; липса на популярност на дестинацията; неразвити или неподдържани сегменти на туристическото предлагане; липса на квалифицирани кадри; непълноценно използване на природните и културните ресурси, като последните са и обект на иманярство; повишен риск от депопулация на малките населени места.

3. Налице са и възможности за развитие на еко-културен туризъм чрез привличане на инвестиции, стимулиране на публично-частните партньорства, взаимодействие с други общини, подобряване условията на живот и трудова заетост в малките населени места.

REFERENCES

Boley, B., G. Green, 2015. Ecotourism and natural resource conservation: the 'potential' for a sustainable symbiotic relationship. // *Journal of Ecotourism*. doi: 10.1080/14724049.2015.1094080

Cajee, L., 2014. Eco-Cultural Tourism: A Tool for Environmental, Cultural and Economic Sustainability (A Case Study of Darap Village, West Sikkim). // SHS Web of Conferences, Vol. 12 (2014), 4th International Conference on Tourism Research (4ICTR), Kola Kinabalu, Malaysia.

Coria, J., E. Calfucura, 2012. Ecotourism and the development of indigenous communities: The good, the bad, and the ugly. // *Ecological Economics* 73 (2012) 47–55.

- Dzambova, I., Z. Grigorova*, 2013. Novootkritite kulturno-istoricheski arealii v Srednorodopskata yaka – vazmozhnost za nishovi turisticheski produkti na kulturniya turizam. // Mezhdunarodna nauchna konferenciya Kulturen koridor Via Diagonalis – Kulturen turizam bez granitsi.
- Greening, A.*, 2014. Understanding Local Perceptions and the Role of Historical Context in Ecotourism Development: A Case Study of St. Kitts (2014). All Graduate Theses and Dissertations. Paper 3329.
- Grigorova, Z.*, 2013. Savremenni etatiski politiki za razvitie na ekoturizma v Smolyanska oblast. Plovdiv: VUARR.
- Kirilov, S.*, 2012. Upravlenski model za razvitie na ekoturizma v zashtitenite teritorii. Avtoreferat. Blagoevgrad: SWU Neofit Rilski.
- Kostova, I.*, 2012. Problemi na vzaimodeystviето na turizma s okolnata sreda. // *Nauchni trudove na Rusenskiya universitet*, tom 51, seriya 1.2.
- Lakov, P.*, 2014. Turisticheskata politika I razvitiето na ekoturizma v Balgariya. // *New Knowledge Journal of science*, № 2, br. 1.
- Levkov, K.*, 2013. Alternativni vidove turizam. Sofiya, str. 17: cited: Ustoychiv I otgovoren turizam. 2010. Odiseya-In.
- Markovska, S., S. Hinkova, K. Zhecheva. Patevoditel v ekoturizma.* // <<http://www.edenbulgaria.eu/patevoditel-v-eko>> (12.05.2016).
- Nikolov, S.*, 2010. Ekoturizmat kato netraditsionna turisticheska forma. // Geografski Institut pri BAN, sek. Fizicheska geografiya.
- Oblastna strategiya za razvitie na oblast Plovdiv 2014–2020.
- Obshtinski plan za razvitie na obshtina Parvomay 2014–2020.
- Terzieva, L., A. Blumer, K. Chasovski.* Online patevoditel za ekoturizam. Avangard print. ISBN 978-954-337-199-0. // < <http://bsc.smebg.net/ecotourguide/>>.
- Trukhachev, A.*, 2015. Methodology for Evaluating the Rural Tourism Potentials: A Tool to Ensure Sustainable Development of Rural Settlements. // *Sustainability* 2015: 7, 3052–3070. doi:10.3390/su7033052.
- Vakleva, Z.*, 2008. Savremenni aspekti na ekologichnoto obrazovanie. // Yubileynna nauchna konferenciya po ekologiya, Plovdiv, 2008, s. 415.
- Vodenska, M.*, 2001. Ikonomicheski, sotsialni i prirodni vliyaniya na turizma. S.: Univ. Izd. „Sv. Kliment Ohridski“.
- Vodenska, M.*, 2002. Rakovodstvo za monitoring na vliyaniyata na ekoturizma varhu balgarskite zashtiteni prirodni teritorii i sasednite obshtnosti. Proekt „Opazvane na biologichnoto raznoobrazie I ikonomicheski rastezh“, s. 5.
- Wood, M.*, 2002. Ecotourism: Principles, Practices, and Policies for Sustainability. United Nations Environmental Program, Division of Technology, Industry, and Economics. UNEP.